Radu Michăescu*

PROBLEME PRIVIND DEFINIREA ŞI ORGANIZAREA SEMANTICĂ A RELAȚIILOR EXPRIMATE PRIN PREPOZIȚIA *PE*

1. Dacă semantica a fost mult timp considerată „copilul vitreg" al ştiinţei limbii, elementele de relaţie au ocupat o poziţie similară în studiul semantic al vocabularului. Dificultăţile pe care le ridicau prepoziţiile şi conjuncţiile în degajarea sensului lor au îndepărtat îndelungă vreme cercetătorii de la o abordare sistematică a acestei probleme.

Cercetarea câmpului semantic relaţional este o achiziţie a semanticii contemporane, apărută sub impulsul noilor metode structuraliste.

1.1. Era inevitabil ca, până nu demult, în absenţa unei teorii semantice asupra elementelor de relaţie, autorii de dicţionare explicative să fie confruntaţi cu serioase dificultăţi şi să recurgă în ultimă instanţă la aplicarea unor criterii nesemantice în analiza materialului (spre exemplu, criteriul gramatical sintactic) sau la nişte explicaţii semantice care nu priveau întotdeauna în mod direct semnificaţia relaţiei, ci valoarea de context a termenilor relaţionaţi.

Aceste carenţe, în privinţa cărora lexicografia nu putea fi cu nimic învinovăţită, au făcut totuşi obiectul a numeroase critici.

1.2. Trebuie trasă concluzia că, în lingvistica contemporană, legătura dintre cercetarea teoretică a elementelor de relaţie şi redactarea unui articol de dicţionar despre acest tip de cuvinte este inseparabilă. Redactarea de tip lexicografic impune în mod obligatoriu un act de opţiune, pentru una sau alta dintre rezolvările teoretice ale semanticii elementelor de relaţie.

1.3. Din multiplele probleme ale îmbinării cercetării semanticii relaţionale cu practica lexicografică, ne vom restrânge la două care ni se par esenţiale: definirea şi organizarea relaţiilor exprimate prin prepoziţii.

1.4. Baza cercetării a fost oferită de un inventar de circa 10 000 de enunţuri, privind folosirea prepoziţiei *pe* în limba română.

Întrucât scopul prezentării noastre este lexicografic, expunerea de faţă este concepută de aşa natură încât rezultatele teoretice să decurgă din etapele practice ale analizei, venind pe această cale în ajutorul direct al redactorilor la DLR.

2. Vastitatea şi varietatea câmpului relaţional exprimat prin *pe* a constituit obiectul unei serii de reduceri succesive sub aspect semantic, urmărindu-se în mod treptat izolarea valorilor contextuale ale sintagmelor relaţionale de valoarea proprie imprimată contextului prin prepoziţie.

*Radu Michăescu (1927–1993)

LR, LVII, nr. 1, p. 3–16, Bucureşti, 2008

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

2.1. O primă posibilitate de clasificare a materialului pe baza valorilor contextuale este oferită de domeniul de aplicare a relației.

Se observă astfel că *pe* poate desemna:

– *relații spațiale,* redând observații directe ale vorbitorului, în lumea fenomenelor obiective;

– *relații temporale,* reprezentând fie raportări ale unor acțiuni, stări etc. la anumite unități temporale (relații cu timpul), fie relaționarea unor acțiuni, stări etc. între ele, pe baza unui raport temporal fără specificarea unei anumite unități temporale (relații de timp);

– relații independente de desemnare a unui raport spațial sau temporal şi pe care le-am numit *conceptuale.*

2.2. Deoarece, dintre cele trei domenii de aplicare a relației, cel spațial oferă, în cazul prepoziției *pe*, cea mai mare claritate pentru înțelegerea semantică a relațiilor, analiza a fost concentrată în primul ei stadiu asupra acestui domeniu.

Materialul prin care sunt redate raportări de ordin spațial poate fi divizat în şapte clase reprezentând relații de tip diferit: suprapunere, măsură, proiecție, proximitate, mediere, distribuție şi corespondență.

2.3. Valoarea semantică diferită a acestor clase relaționale apare ca rezultat al unor *condiționări contextuale.* Înțelegem prin această formulare aportul semantic al termenilor neprepoziționali în cadrul sintagmei relaționale.

– Prima condiționare contextuală se referă la existența unor *determinanți* care impun relației, prin semantica lor proprie, un anumit caracter obligatoriu.

Spre exemplu:

Relația de *măsură:*

în Tamisa se varsă pe ***zeci de mii*** *de hectare,*

este impusă de numeralul prin care se exprimă „întinderea unei suprafețe".

Relația de *mediere:*

în Vagoanele trec Dunărea pe ***şlepuri,***

este impusă de cuvântul *şlep,* desemnând un „instrument concret" folosit la efectuarea unei acțiuni.

Relația de *distribuție:*

în Erau câte două greşeli pe ***fiecare*** *filă,*

este impusă de determinantul distributiv *fiecare,* desemnând „numărul definit sau nedefinit de planuri pe care se repartizează o acțiune, o stare etc.

Relația de *corespondență:*

în Turna mălaiul pe ***alături*** *de sită,*

este impusă de termenul *alături,* desemnând o suprafață definită prin orientare de paralelism față de o realitate materială de referință.

– A doua condiționare contextuală priveşte existența unor *elipse*, de care depinde în mod obligatoriu înțelegerea caracterului relației.

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

Spre exemplu:

Relaţia de *proximitate:*

în O vilă pe lacul Léman,

este impusă de elipsa cuvântului *mal,* contextul desemnând numai „planul spaţial lângă care este situat prin poziţie de alăturare un lucru, o fiinţă etc."

Acelaşi raţionament permite înţelegerea relaţiei de proximitate şi în contexte de tipul:

Locuiesc pe strada Caraiman,

în care valoarea de adevăr a comunicării nu se sprijină pe semnificaţia directă a cuvântului *stradă,* „porţiune carosabilă + trotuare", ci pe o semnificaţie elidată.

– În al treilea rând valoarea semantică a unei clase relaţionale poate fi condiţionată de *„interdependenţa sintagmatică"* dintre doi termeni relaţionabili, în sensul că ei se presupun, se atrag în vederea exprimării unui anumit tip de relaţie.

Spre exemplu:

Relaţia de *proiecţie:*

în Ploaia se pogoară pe pământ,

este impusă de caracterul prioritar al ideii de orientare care leagă o acţiune de deplasare faţă de un termen desemnând planul-limită înspre care se îndreaptă.

2.4. Explicarea valorii relaţiilor prin aportul semantic al contextului nu operează însă în mod direct în cazul clasei relaţionale a suprapunerii.

Spre exemplu:

în enunţuri de tipul:

Creion pe masă sau

Nori pe câmpie,

relaţia nu poate fi justificată nici prin determinanţi, nici prin elipse şi nici prin condiţionări de ordin sintagmatic.

Ideea de suprapunere pe care o transmit aceste comunicări pare a fi imprimată contextului prin aportul propriu semnificaţiei prepoziţiei.

2.5. Întrebarea este însă dacă în *izolarea valorii proprii a lui pe* trebuie admisă o coincidenţă semantică totală cu semnificaţia de suprapunere, sau dacă se impun totuşi anumite delimitări.

Revenind pentru elucidarea acestei probleme la materialul oferit de limbă, constatăm că relaţia de suprapunere poate fi transmisă şi de alte elemente de relaţie ca *peste, deasupra, asupra* ş.a.m.d., dar cu nuanţe semantice evident diferite de cea comunicată prin *pe*.

Ţinând cont de această diversificare a relaţiei de suprapunere sub influenţa aportului semantic al mai multor elemente de relaţie, considerăm că valoarea lui *pe* în enunţurile discutate reflectă doar o modalitate posibilă de exprimare a suprapunerii, şi anume *contactul.*

Subliniem în acelaşi timp că suprapunerea, în actualizarea ei specifică prin prepoziţia *pe*, trebuie înţeleasă ca un raport între două realităţi, determinat prin plasarea uneia într-un plan perpendicular pe cealaltă, indiferent de poziţia din care vorbitorul face aprecierea relaţiei.

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

De aceea, în contexte de tipul:

Văd o muscă pe tavan sau

Văd o muscă pe uşă,

în care, din unghiul de vedere al vorbitorului, suprapunerea nu se stabileşte prin referinţă la subpunerea termenului precedat de prepoziţie, au fost încadrate clasei relaţionale a suprapunerii.

2.6. Analizând în continuare valoarea generală de contact pe care o transmite prepoziţia *pe* în aceste contexte, observăm realizarea ei în două *tipuri alosemantice:*

– contactul prin atingere sau *contingenţa,* în contexte ca:

Unt pe pâine etc.

– contactul fără atingere sau *raportare* de la distanţă, în contexte ca:

Pod pe Dunăre,

Nori pe câmpie etc.

2.7. Degajarea unei semnificaţii proprii a lui *pe*, cu dubla ei realizare constatată în contextele relaţiei de suprapunere, permite analiza celorlalte clase de contexte relaţionale prin *disocierea aportului semantic al prepoziţiei de cel al contextului.*

Astfel, enunţurile privitoare la fiecare tip de relaţie în parte pot fi grupate în câte două categorii, caracterizate prin asocierea uneia dintre ipostazele alosemantice ale semnificaţiei de contact cu o valoare contextuală specifică, subordonată tipului de relaţie exprimat.

Să exemplificăm:

(1) *Relaţia de măsură* are următoarele realizări:

a. contingenţă + plan spaţial (semnificând contextual, sub influenţa unui determinant cantitativ, *extinderea* unei suprafeţe):

Muzeul se întindea pe două hectare.

b. raportare + plan spaţial (semnificând contextual, sub influenţa unui determinant cantitativ, *extinderea* unei suprafeţe):

Norii se întindeau pe toată câmpia.

(2) *Relaţia de proiecţie* are următoarele realizări:

a. contingenţă + plan spaţial (semnificând contextual suprafaţa-limită înspre care este *orientată* o acţiune de deplasare):

Ploaia pogoară pe pământ.

b. raportare + plan spaţial (semnificând contextual suprafaţa-reper prin referinţă la care este *orientată* ca poziţie o realitate):

Ferestrele dădeau pe podul Mogoşoaiei.

(3) *Relaţia de proximitate* are următoarele realizări:

a. contingenţă + plan spaţial (semnificând contextual suprafaţa limitrofă în funcţie de care este indicată situarea prin *alăturare* a unei realităţi):

Era un han pe şosea.

b. raportare + plan spaţial (semnificând contextual o suprafaţă faţă de care este precizată situarea prin *învecinare* a unei realităţi):

Am o mândră pe Târnava Mică.

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

(4) *Relația de mediere* are următoarele realizări:

a. contingență + plan spațial (semnificând contextual o realitate materială folosită în mod curent sau accidental ca *instrument concret* pentru săvârşirea unei acțiuni):

Isus venea pe norii cerului.

b. raportare + plan spațial (semnificând contextual o realitate materială folosită în mod curent sau accidental ca *intermediar* în vederea săvârşirii unei acțiuni):

A poruncit Dumnezeu pe proroci.

(5) *Relația de distribuție* are următoarele realizări:

a. contingență + plan spațial (semnificând contextual, sub influența unui determinant numeric *repartizarea* spațială a unei mulțimi):

Dorobanții aliniați pe două rânduri.

b. raportare + plan spațial (semnificând contextual, sub influența unui determinant numeric, *fragmentarea* spațială a unei mulțimi):

Despărți turma pe trei gloate.

(6) *Relația de corespondență* are următoarele realizări:

a. contingență + plan spațial (semnificând contextual o suprafață determinată prin poziție de *paralelism* față de o realitate materială de referință):

Trece pe dinaintea berăriei.

b. raportare + plan spațial (semnificând contextual realitatea materială folosită ca reper de referință prin *paralelism* pentru o altă realitate):

Pantalonii sunt strâmți pe genunchi.

2.8. Modul de analiză schițat mai sus privind relațiile spațiale exprimate prin *pe* îngăduie surprinderea unei prime sistematizări în organizarea semantică a unui material atât de diferit.

Ipostaze alosemantice de contingență şi raportare ale valorii generale de contact a prepoziției pot fi reperate la nivelul fiecărui tip de relație, justificând logica sincronă a folosirii acestei prepoziții în diversivitatea contextelor relaționale citate şi, ca urmare, unitatea semantică a elementului de relație prepozițional.

3. Inventarul de citate reprezentând *relații temporale* a fost supus aceloraşi etape de analiză.

Au fost depistate într-o primă fază enunțurile a căror valoare relațională apărea sub presiunea unor condiționări contextuale (cf. **2.3.**), remarcându-se posibilitatea grupării lor în clase relaționale identice cu cele din domeniul spațial.

– Relația de măsură: Am plecat pe 5 zile.

– Relația de proiecție: Pe viitor vom fi atenți.

– Relația de proximitate: Nu mâncase de două zile pe a treia.

– Relația de mediere: Câştigă 100 de lei pe lună.

– Relația de distribuție: Scriu 5 scrisori pe fiecare zi.

– Relația de corespondență: 2 februarie căzu pe o duminică.

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

3.1. Prin izolarea tipurilor de contexte indicate mai sus, inventarul global al relațiilor temporale se restrânge la un corpus de enunțuri, a căror semnificație relațională nu mai apare ca o consecință directă a influenței contextuale.

Acest corpus este alcătuit din formulări de două tipuri:

– unele privind încadrarea într-o unitate temporală precizată, deci *relații cu timpul*:

A murit pe (ziua de) 10 martie.

– altele privind conectarea unei acțiuni, a unei stări etc. cu o circumstanță pe baza unui raport temporal existent între ele, deci *relații de timp*:

I-a poruncit să-l mazilească pe drum.

Observăm că valoarea fundamentală de contact, degajată din analiza relațiilor spațiale, este reperabilă şi în domeniul temporal, tot sub o dublă realizare de tip alosemantic (cf. 2.6.):

– contactul prin *situare* într-un interval temporal, caracteristic relațiilor cu timpul;

– contactul prin *asociere* pe baza unui raport temporal, caracteristic relațiilor de timp.

La o analiză mai atentă, valorile de *situare* şi *asociere* aduse de prepoziție în domeniul relațiilor temporale reprezintă expansiuni semantice prin analogie cu semnificațiile ipostazelor alosemantice ale contactului din domeniul spațial, *contingență* şi *raportare.*

3.2. Plecând de la aceste constatări, relațiile temporale exprimate prin *pe* pot fi organizate după acelaşi sistem ca şi cele spațiale, urmărindu-se realizarea lor prin cumulul dintre aportul semantic al elementului de relație şi cel al contextului.

Astfel,

(1) Relația de *suprapunere* se realizează ca:

a. situare + durată (evidențiind contextual o *datare* calendaristică):

A murit pe 10 martie.

b. asociere + durată (evidențiind contextual *parcurgerea* unei circumstanțe locale):

A murit pe drum.

(2) *Relația de măsură* se realizează ca:

a. situare + durată (evidențiind contextual, sub influența unui determinant cantitativ, *extinderea* unui interval temporal):

A plecat pe 5 zile.

b. asociere + durată (evidențiind contextual *extinderea* temporală a unei circumstanțe):

A locuit la noi pe iarnă.

(3) *Relația de proiecție* se realizează ca:

a. situare + durată (evidențiind contextual planul temporal de *orientare* prin anterioritate sau posterioritate a săvârşirii unei acțiuni, a manifestării unei stări etc.):

Pe vremuri fusese prefect.

Pe viitor uşa îi va fi închisă.

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

b. asociere + durată (evidențiind contextual planul unei circumstanțe temporale înspre care este *orientată* prin *programare* săvârşirea unei acțiuni):

S-o lăsăm pe altă dată.

(4) *Relația de proximitate* se realizează ca:

a. situare + durată (evidențiind contextual intervalul temporal în care este încadrată *recent* săvârşirea unei acțiuni, manifestarea unei stări etc.):

Nu mâncase de 2 zile pe a treia.

Mergea pe 88 de ani.

b. asociere + durată (evidențiind contextual aspectul temporal *iminent* al producerii unei circumstanțe):

Făina este pe sfârşite.

Bătrânul este pe ducă.

(5) *Relația de mediere* se realizează ca:

a. situare + durată (evidențiind contextual planul temporal folosit ca *mijloc*, pe baza căruia poate fi efectuat sau măsurat un schimb):

Câştig 100 lei pe lună.

b. asociere + durată (evidențiind contextual un plan temporal folosit ca *mijloc* de reliefare a contrastului, prin punerea unor termeni opuşi semantic într-un raport de concomitență, reală sau numai aparentă, a circumstanțelor în care se manifestă):

Omul medieval era dominat de credințe magice, pe când lumea modernă respinge superstițiile.

(6) *Relația de distribuție* se realizează ca:

a. situare + durată (evidențiind contextual, sub influența unui determinant specific, aspectul *iterativ* al unui plan temporal în interiorul căruia se manifestă prin repetare aceeaşi acțiune, aceeaşi stare etc.):

Scria 5 scrisori pe fiecare zi.

b. asociere + durată (evidențiind contextual un plan temporal caracterizat prin *succesiune* imediată față de momentul săvârşirii unei acțiuni):

Bea o halbă şi pe urmă ia cina.

(7) *Relația de corespondență* se realizează ca:

a. situare + durată (evidențiind contextual *coincidența* dintre două unități temporale sau dintre o acțiune, o stare etc. şi intervalul temporal în care se manifestă):

Ziua de 25 faur căzu în anul acela pe o duminică.

Eram copil pe vremea aceea.

b. asociere + durată (evidențiind contextual *concomitența* dintre o acțiune, o stare etc. şi o circumstanță meteorologică, fiziologică etc. în timpul căreia se manifestă):

Umbla pe ploaie.

Pe noapte am intrat în sat.

Bea apă pe osteneală.

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

3.3. După analiza separată a relațiilor din domeniul spațial şi cel temporal, privirea în comun a rezultatelor cercetării poate aduce o înțelegere superioară asupra organizării câmpului relațional, evidențiind *interdependențele semantice* dintre diferitele compartimente particulare de folosire a prepoziției.

Dacă în interiorul fiecărui domeniu în parte elementele diferențiative sunt reprezentate de apartenența contextelor la 7 tipuri de relații, unitatea de sistem a domeniului este acordată de prezența aceloraşi ipostaze alosemantice ale contactului (*contingență, raportare* pentru spațiu şi *situare, asociere* pentru timp) în cadrul fiecărui tip de relație.

Privind în mod asociat cele două organizări sistematice pe domenii de aplicare a relației, constatăm că şi între ele există interdependențe.

Astfel, unitatea de sistem a celor două domenii se justifică prin legături semantice atât între valorile contextuale exprimate, cât şi între valorile aduse de prepoziție în contextele respective:

– sub aspectul valorii contextuale se observă că acelaşi tip de relații apar şi în domeniul spațial şi în cel temporal;

– sub aspectul valorii prepoziției, semnificațiile de *situare* şi *asociere* caracteristice domeniului temporal sunt expansiuni analogice ale semnificațiilor de *contingență* şi *raportare* din domeniul spațial, toate raportându-se prin implicație alosemantică la valoarea generală, de contact, a prepoziției.

3.4. În câmpul relațional spațio-temporal al cărui caracter de sistem este determinat prin interdependențele semnalate mai sus, mai poate fi făcută şi următoarea distincție:

– înțelesul de contact aparținând prepoziției, precum şi cel al tipurilor de relații (măsură, distribuție etc.) extras din confruntarea sferelor semantice ale termenilor relaționați într-o sintagmă determinată aparțin planului limbii, întrucât constituie nivele conceptuale de maximă generalizare ale unor situații particulare diferite;

– înțelesurile particulare, care apar sub influența unor contexte specifice sau a unor domenii de aplicare specifice şi pot fi admise ca variante ale unui tip unic de relație, aparțin nivelului vorbirii.

3.5. Ținând cont de aceste observații, varietatea relațiilor spațio-temporale exprimate prin *pe* se prezintă ca un *sistem de factură reticulară*, ale cărui elemente componente reflectă în planul vorbirii, sub aspectul unor variabile, asocierea dintre valoarea prepoziției şi valorile tipurilor de relație privite ca invariante la nivelul limbii.

Pentru înțelegerea sistemului astfel descris, oferim următoarea prezentare grafică, în care folosim abrevierile:

Ctg. = contingență
St. = situare
Ev. = evaluare
Vc. = valoare contextuală
Rp. = raportare
As. = asociere
Rf. = referință

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

LIMBĂ			VALOAREA GENERALĂ A ELEMENTULUI DE RELAŢIE						VALOAREA PARTICULAR-CONTEXTUALĂ A RELAŢIEI	
			CONTACT							
VALOAREA GENERALĂ A RELAŢIEI	I SUPRAPUNERE	Ctg. + Vc. (I 1)	Rp. + Vc. (I 2)	St. + Vc. (I 3)	As. + Vc. (I 4)	Ev. +	Rf. +			
	II MĂSURĂ	Ctg. + Vc. (II 1)	Rp. + Vc. (II 2)	St. + Vc. (II 3)	As. + Vc. (II 4)	Ev. +	Rf. +			
	III PROIECŢIE	Ctg. + Vc. (III 1)	Rp. + Vc. (III 2)	St. + Vc. (III 3)	As. + Vc. (III 4)	Ev. +	Rf. +			
	IV PROXIMITATE	Ctg. + Vc. (IV 1)	Rp. + Vc. (IV 2)	St. + Vc. (IV 3)	As. + Vc. (IV 4)	Ev. +	Rf. +			
	V MEDIERE	Ctg. + Vc. (V 1)	Rp. + Vc. (V 2)	St. + Vc. (V 3)	As. + Vc. (V 4)	Ev. +	Rf. +			
	VI DISTRIBUŢIE	Ctg. + Vc. (VI 1)	Rp. + Vc. (VI 2)	St. + Vc. (VI 3)	As. + Vc. (VI 4)	Ev. +	Rf. +			
	VII CORESPONDENŢĂ	Ctg. + Vc. (VII 1)	Rp. + Vc. (VII 2)	St. + Vc. (VII 3)	As. + Vc. (VII 4)	Ev. +	Rf. +			
		SPAŢIAL		TEMPORAL		CONCEPTUAL			VORBIRE	
		DOMENIUL DE APLICARE A RELAŢIEI								

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

3.6. O imagine completă asupra sistemului semantic al prepoziției *pe* impune şi descrierea, după aceleaşi criterii semnalate în domeniul spațial şi temporal, a relațiilor din domeniul conceptual.

Având în vedere complexitatea acestora şi necesitatea unor ample explicații referitoare la tipul de analogie prin care îşi justifică apartenența la sistem, considerăm util ca ele să formeze obiectul unei prezentări separate.

3.7. În concluzie, acceptarea descrierii semantice a relațiilor spațiale şi temporale stabilite prin prepoziția *pe*, aşa cum a fost concepută în expunerea noastră, prezintă următoarele avantaje:

– evidențiază *unitatea semantică a prepoziției* în diversitatea folosirilor ei în limbă, explicând multitudinea semnificațiilor particulare de context, aparent ireductibile;

– *disociază* în fiecare tip relațional în parte *valoarea proprie a elementului de relație* de contribuția semantică a contextului, evitând necesitatea unei descrieri de tip gramatical;

– *justifică existența unei organizări sistematice* a tuturor cazurilor de folosire în limbă a prepoziției *pe*, pe baza unor interdependențe semantice în cadrul aceluiaşi tip de relație, precum şi a tipurilor de relație în raport cu modalitățile alosemantice de exprimare a valorii generale şi unice a prepoziției;

– sub aspect lexicografic oferă condițiile necesare definirii prepoziției ca unitate distinctă a vocabularului, precum şi un model de redactare a cuvântului într-o organizare unitară, logică şi, sperăm, convingătoare.

Tot pentru uz lexicografic considerăm necesar să subliniem că *raportul sincronie-diacronie* priveşte, în cazul special al prepozițiilor, tipurile de relație pe care le poate exprima.

Obligația lucrătorului la dicționar de a menționa ca prim sens al unui cuvânt valoarea semantică moştenită, în cazul când aceasta există, este reflectată, în redactarea elementelor de relație, de ordinea relațiilor, primele trebuind să corespundă cu cele pe care le exprima cuvântul în limba de origine.

4. A doua secțiune a expunerii de față este consacrată problemelor *definirii unei prepoziții* în general, cu referință specială însă la *pe*.

Cu acest prilej vom oferi anticipat şi două modele de analiză semantică asupra unor enunțuri în care *pe* nu mai exprimă relații de tip spațial sau temporal.

4.1. Se ştie că definiția lexicografică a unui cuvânt poate fi:

– analitică, explicativă, făcând încadrarea cuvântului în genul proxim şi enumerând diferențele specifice;

– prin sinonim sau lanț de sinonime.

Întrucât sinonimia prepozițiilor reprezintă un fenomen semantic încă neelucidat pe deplin, el constituind de altfel obiectul altei prezentări, ne vom restrânge numai la aspectele ridicate de definiția analitică a unui element de relație prepozițional.

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

4.2. Problema care se pune este cum poate fi racordată complexitatea semantică a unei relații, aşa cum reiese ea din descrierea făcută în prima secțiune a lucrării, la condițiile fundamentale ale definiției, gen proxim şi diferență specifică?

Pentru a da un răspuns acestei întrebări, vom porni de la un material concret, reprezentat de enunțurile:

(1) *Carte (scrisă) pe capitole.*

(2) *Substantive (împărțite) pe terminații.*

4.3. *În analiza semantică a relațiilor* admitem formularea simbolică T′RT″ pentru orice sintagmă relațională, încercând să izolăm valoarea termenului R din raportul contextual T′ … T″.

În enunțul (1), *carte (scrisă) pe capitole,* T′ semnifică un *tot unitar*, iar T″ *elemente componente* ale totului, caracterizate prin identitate calitativă (toate sunt „capitole") şi extindere cantitativă nedefinită.

Formalizând termenii enunțului independent de valoarea lui R, rezultă:

$T' = T''_1 + T''_2 + T''_3 + \dots T''_n$

în care, sub aspect calitativ:

$T''_1 = T''_2 = T''_3 = \dots T''_n$

iar sub aspect cantitativ

$T''_1 = T' - [T''_2 + T''_3 + \dots T''_n]$
$T''_2 = T' - [T''_1 + T''_3 + \dots T''_n]$
$T''_3 = T' - [T''_1 + T''_2 + \dots T''_n]$

Privind în mod conjugat aspectul calitativ şi cel cantitativ, constatăm că în mintea vorbitorului ele se află într-un raport de suprapunere abstractă: fiecare „capitol" coincide, se suprapune în mod abstract unei extinderi cantitative specifice.

$$\frac{T''_1}{T' - [T''_2 + T''_3 + \dots T''_n]} ; \frac{T''_2}{T' - [T''_1 + T''_2 + \dots T''_n]} ; \dots \text{etc.}$$

Introducând termenul R se observă că relația dintre T′ – T″ nu mai apare ca o relație de implicație prin însumarea lui $T''_1 + T''_2 + \dots T''_n$, ci ca o relație de descompunere, de defalcare a lui T′ în $T''_1, T''_2 \dots T''_n$.

Cu alte cuvinte, R semnifică *referința* la un anumit mod (capitole) de divizare a totului unitar T′.

Deci T′R →
$$\frac{T''_1}{T' - [T''_2 + T''_3 + \dots T''_n]}$$
$$\frac{T''_2}{T' - [T''_1 + T''_3 + \dots T''_n]}$$
$$\frac{T''_3}{T' - [T''_1 + T''_2 + \dots T''_n]}$$
…

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

Putem conclude că în enunțul (1):

– valoarea relației = *referința*;

– valoarea raportului contextual T′ – T″ = *divizarea.*

În enunțul (2), *substantive (împărțite) pe terminații,* T′ semnifică un *ansamblu de elemente diferite,* iar T″ *elemente componente* ale ansamblului T′, caracterizate prin repartizarea lor posibilă în grupe unitare pe baza identității formale.

Formalizând termenii enunțului, independent de valoarea lui R, rezultă:

$T' T''$, $T'_1 T''$, $T'_2 T''$ … $T'_x T''$
$T'_1 T''_1$, $T'_2 T''_1$, $T'_3 T''_1$ … $T'_y T''_1$
$T'_2 T''_2$, $T'_3 T''_2$, $T'_4 T''_2$ … $T'_z T''_2$.

Introducând termenul R, constatăm că în context se actualizează ideea unei organizări, a unei clasificări a lui T′, rezultând din suprapunerea abstractă a termenilor T″ identici:

$\underline{T' T''}$	$\underline{T'_1 T''_1}$	$\underline{T'_2 T''_2}$
$\underline{T'_1 T''}$	$\underline{T'_2 T''_1}$	$\underline{T'_3 T''_2}$
$T'_2 T''$	$T'_3 T''_1$	$T'_4 T''_2$

Relația de suprapunere abstractă capătă aspectul specific de *evaluare* a unei anumite *ordonări posibile* (pe terminații) într-un ansamblu de elemente diferențiate T′.

Conchidem că în enunțul (2):

– valoarea relației = *evaluarea*;

– valoarea raportului contextual T′ – T″ = *ordonarea.*

4.4. Privind rezultatele analizelor semantice efectuate în cele două enunțuri, constatăm posibilitatea unor *reduceri* pe două planuri:

– *În planul valorii relației:*

Relația de *referință* caracteristică elementului de relație *pe* în contextul (1) este expansiunea analogică în domeniul conceptual a relației de *raportare* din domeniul spațial.

Relația de *evaluare* din enunțul (2) apare prin analogie cu relația de *contingență* spațială, în sensul că orice evaluare presupune conectarea mentală prin „suprapunere" a două valori, stări etc. în vederea aprecierii lor ca echivalente sau neechivalente.

Ştim că atât relația de contingență cât şi cea de raportare sunt ipostazele alosemantice ale relației de contact, considerată ca valoare fundamentală a prepoziției *pe*.

– *În planul valorii raportului contextual*:

Relația de *divizare* şi cea de *ordonare* se subsumează conceptului de *distribuție.*

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

Rezultă că semantica unei relații reprezintă o rețea asociativă, complexă, angajată atât la nivelul limbii, cât şi la cel al discursului.

4.5. Revenind la problemele legate de *definiția lexicografică* a unui element de relație, subliniem că ea trebuie să surprindă ambele nivele – limbă şi discurs – unite în enunț.

4.6. *Genul proxim al unei relații* se manifestă ca o *invariantă relațională*, reprezentând nivelul de maximă abstractizare care nu mai permite reduceri semantice fie ale raportului T′ – T″, fie ale termenului R.

Ca urmare, au statut de invariante relaționale atât *valoarea fundamentată* a elementului de relație, cât şi *tipurile de relații* pe care le poate actualiza (măsură, proiecție, mediere etc.).

Având în vedere că aceste tipuri de relații nu sunt specifice universului semantic al unui singur element de relație, ci pot apărea la prepoziții diferite corelându-se cu valorile lor fundamentale specifice, preferăm să le denumim *sinteme integratoare.*

Spre exemplu:

Sintemul de *proiecție* se poate realiza prin: *pe,* accentuând contactul prin raportare (*am plecat pe lună*);

spre, accentuând relația de orientare (*am plecat spre lună*);

la, accentuând destinația (*am plecat la lună*).

4.7. *Diferențele specifice* în cadrul unei relații sunt reprezentate prin *variantele contextuale* ale raportului T′RT″.

Relațiile variante aparțin planului vorbirii şi trebuie privite la rândul lor sub două aspecte:

a) *realizări variante ale valorii fundamentale* în funcție de domeniul de aplicare a relației: spațial, temporal, conceptual.

Spre exemplu:

Valoarea fundamentală a lui *pe*, *contactul* se realizează în spațiu ca relație de *contingență* sau de *raportare* (cf. 2.6.), transpuse analogic în timp ca relație de *situare* sau de *asociere* (cf. 3.1.), iar în domeniul conceptual ca relație de *evaluare* sau de *referință* (cf. 4.4.);

b) *realizări variante ale sintemelor integratoare* în funcție tot de domeniul de aplicare a relației: spațial, temporal, conceptual.

Spre exemplu:

Sintemul de *distribuție* se realizează în spațiu ca: *repartizare* sau *fragmentare* (cf. 2.7.), în timp ca *iterație* sau *succesiune* (cf. 3.2.), în domeniul conceptual ca *ordonare* (substantive împărțite pe terminații) sau *divizare* (carte scrisă pe capitole).

4.8. În încheiere, putem sintetiza aspectele semantice ale relației, care trebuie surprinse în definirea lexicografică, după cum urmează:

a) *Din planul limbii* (invariantele relației):

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)

– valoarea fundamentală a elementului de relație;

– valoarea sintemului integrator.

b) *Din planul discursului* (variantele contextuale ale relației:

– valoarea alosemantică a elementului de relație specifică domeniului de aplicare: spațial, temporal, conceptual;

– valoarea denotativă a termenului T″;

– valoarea raportului contextual T′ – T″.

În mod practic, ținând cont de condițiile teoretice formulate mai sus, definirea lui *pe* din contextul *carte pe capitole* privită în ansamblul articolului de dicționar presupune patru nivele explicative care, numai în mod asociat, conduc la înțelegerea semantică deplină a relației.

Pe prep. (Stabileşte relația de contact)
(Exprimă relația de contact în *domeniul conceptual*)
(Privitor la ideea de *distribuție*)
(Indică *relația de referință* la un termen desemnând elementele componente de acelaşi fel în care se *divide* un tot unitar)

PROBLEMS REGARDING THE SEMANTIC DEFINITION AND ORGANIZATION OF THE RELATIONSHIPS EXPRESSED BY THE PREPOSITION "PE"

(Abstract)

The article treats two problems regarding the combination between relational semantic research and lexicographic practice: the definition and organization of the relationships expressed through prepositions. Starting with the study of the relational field expressed by the preposition "pe," the research envisages the isolation of contextual values of the relational phrases from the intrinsic value that this preposition imprints on the context. The demonstration highlights the semantic unity displayed by the preposition "pe" throughout its diverse uses in the language, dissociates the typical fundamental value of the relational element from the semantic contribution of the context and justifies the existence of a systematic organization of all occurrences of this preposition in the language.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-A620 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:54 UTC)